

مقایسه ویژگی های ۵ گانه شخصیت و هوش هیجانی دانش آموزان دبیرستانی برخوردار از قلدری مجازی و دانش آموزان دبیرستانی غیربرخوردار از تجربه قلدری مجازی

مهناز عبدالله زاده^۱، علیرضا پیرخانی^۲

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی شخصیت، دانشگاه علوم و تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
^۲ دانشیار، عصب روان شناسی، گروه روان شناسی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمسار، سمنان، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه ویژگیهای ۵ گانه شخصیت و هوش هیجانی دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بوده و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند انجام گرفت. روش پژوهش پس رویدادی و از نوع علی-مقایسه ای است. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند منطقه ۲ شهر تهران تشکیل دادند؛ و نمونه پژوهش شامل ۱۰۰ نفر (۵۰ نفر دانش آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی و ۵۰ نفر دانش آموزان غیربرخوردار از تجربه قلدری مجازی) که به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شده بودند. پرسشنامه هایی که جهت جمع آوری اطلاعات از گروه نمونه در نظر گرفته شدند عبارت بودند از: پرسشنامه پنج عاملی شخصیت (NEO-FFI) و پرسشنامه هوش هیجانی شات. برای تحلیل آماری داده ها از آزمون t مستقل و تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج نشان داد که بین دو گروه دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بوده و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه های روان رنجوری، برون گرایی، گشودگی و خوشایندی و وظیفه شناسی تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0/01$). نتایج نشان داد که بین هوش هیجانی در گروه های دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بوده و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد بین دو گروه دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بوده و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه تنظیم هیجان، بیان هیجان و کاربرد هیجان تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0/01$). بنابراین با توجه به نتایج پژوهش بین ویژگیهای ۵ گانه شخصیت و هوش هیجانی دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بوده و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند تفاوت وجود دارد. با توجه به یافته ها باید تمهیدات ویژه ای از نظر شخصیت و هوش هیجانی برای دانش آموزان با تجربه قلدری مجازی در نظر گرفته شود.

واژه های کلیدی: ویژگی های ۵ گانه شخصیت، هوش هیجانی، قلدری مجازی

مقدمه

قدری یکی از رفتارهای پرخاشگرانه است که در بیشتر نوجوانان دیده می‌شود. قدری به معنای مجموعه‌ای از رفتارهای تکراری و بالقوه آسیب رسان است که مدت زمان نسبتاً طولانی ادامه می‌یابد و به پیامدهای منفی منجر می‌شود [۱]. آنچه قدری را از سایر رفتارهای پرخاشگرانه و ضداجتماعی متمایز می‌سازد، تکرار اینگونه رفتارها و هم چنین نبود توازن در قدرت میان دو فرد است [۲]. رفتار قدری مآبانه یا زورگویانه می‌تواند به صورت جسمانی (مثل صدمه زدن، هل دادن و لگزدن) یا کلامی (مثل اسم گذاشتن، خشمگین کردن، تهدید کردن و تهمت زدن) و یا سایر رفتارها (شکلک در آوردن و محروم سازی اجتماعی) بروز نماید [۳]. (صفری، ۱۳۹۳). بررسی های دکامپ و نوبای [۴] نشان داد که قدری می‌تواند در دو شکل سنتی (آزار جسمی به شکل مستقیم در محیط های واقعی چون خیابان و مدرسه) و سایبری (آزار کلامی و روانی به صورت غیر مستقیم از طریق فضای مجازی و اینترنت) رخ دهد. قدری مجازی به آبرو و حیثیت و گاه به تمامیت جسمانی بزه دیدگان ضرر وارد می‌کند، لذا با استفاده از اصل ضرر، جرم تلقی می‌شود.

در میزان قدری مجازی تفاوت های جنسیتی مشاهده شده است. پژوهش نشان داده است که پسرها بیشتر از دختران درگیر رفتارهای قدری مجازی می‌گردند، به طوری که هم میزان قربانی شدن و هم میزان قدری در آنها بیشتر است و بدین ترتیب تفاوت های جنسیتی سبب شده که دختران در بررسی ها نادیده گرفته شوند [۵]. بسیاری از افراد قدری که دیگران را مورد قدری قرار می‌دهند به نوعی خود قربانی رفتارهای قلدربانانده‌اند. به این معنا که این دسته از افراد یا در جامعه قربانی رفتارهای خشونت آمیز دیگران گردیده اند و یا در سطح محیط خانواده مورد خشونت مستقیم یا غیرمستقیم قرار گرفته اند و اگر از قدری و یا رفتارهای قلدربانانده آنان جلوگیری به عمل نیاید، انتظار می‌رود تا در سال‌های بعد مرتکب اعمال خلاف شدیدتری شوند و ضمن ایجاد مشکل برای خود، مشکلاتی را نیز برای دیگران فراهم نمایند [۶].

قدری به عنوان یک معضل اجتماعی مطرح می‌شود و بیشتر پژوهش های مربوط به این حوزه بر روی دانش‌آموزان انجام شده است [۱]. نتایج تحقیقات حاکی از آن است که اگر موضوع قدری مورد توجه و پیشگیری قرار نگیرد به اشکال خطرناک خشونت تبدیل می‌شود [۷]. مزاحمت سایبری پیامدهای منفی بسیاری را برای قربانیان و قلدرها به همراه دارد. به گونه‌ای که در موارد بسیار شدید می‌تواند منجر به بروز علائم اضطراب و افسردگی، کاهش عزت نفس، ضعف در عملکرد تحصیلی و افزایش آسیب پذیری روانی و افکار خودکشی در قربانیان شود [۸، ۹، ۱۰]. رفتار قلدرها، نیز می‌تواند از طریق همسالان تقویت شده و یک الگوی عمومی‌تر از رفتاری ضد اجتماعی در آنان ایجاد شود. به علاوه، مزاحمت سایبری می‌تواند شامل عواقب حقوقی و قانونی شود [۱۰].

یکی از متغیرهایی که نقش مهمی در قدری سایبری افراد دارد ویژگی‌های شخصیتی است [۱۱، ۱۲]. در گستره علوم روان‌شناختی، نظریه‌های زیادی در زمینه ویژگی‌های شخصیتی و تأثیر آن‌ها بر هیجان، تفکر و رفتار تبیین شده است که در این بین مدل پنج عامل بزرگ کاستا و مک‌کری یکی از پرکاربردترین نظریه‌های شخصیت در سال‌های اخیر است که مطرح می‌کند، ویژگی‌های شخصیتی؛ ژنتیکی، ثابت و الگوهایی از افکار، احساسات و رفتار هستند. در این مدل؛ شخصیت یک مفهوم چندبعدی است و هر بعد شامل مجموعه‌ای از صفات می‌باشد، این ابعاد (عامل‌ها) عبارت‌اند از؛ روان رنجور خویی^۱، برون گرایی^۲، پذیرش^۳، سازگاری^۴ و وظیفه شناسی^۵ [۱۳].

در یک نگاه کلی می‌توان گفت که پایه و اساس عامل روان رنجوری را تجارب و هیجانان منفی و نامطلوب تشکیل می‌دهد. اضطراب^۶، افسردگی^۷، کم رویی^۸، آسیب‌پذیری^۹، پرخاشگری^{۱۰} و خشونت^{۱۱} بی‌ثباتی هیجانی^{۱۲} و حساسیت و زودرنجی^{۱۳} از

^۱Neurotism^۲Extraversion^۳Openness^۴Agreeableness^۵Conscientiousness^۶Anxiety^۷depression

جمله ویژگی های این عامل است. برون گرایی عاملی است که تجربه ی هیجانات مثبت، قاطعیت و جرات ورزی، هیجان خواهی، اجتماعی بودن و صمیمیت، پرحرف و پر انرژی بودن از مشخصه های آن می باشد [۱۴]. عامل گشودگی؛ انعطاف پذیری در برابر تجارب، خلاقیت، کنجکاوی، تخیل، ابتکار، درک احساسات و پذیرش ارزش ها و ایده های جدید را در بر می گیرد. عامل خوشایندی با صفاتی چون نوع دوستی، همدردی، خویشتن داری، بخشندگی و سخاوت و وفاداری همراه است و ویژگی هایی چون احساس وظیفه شناسی و و مسئولیت پذیری، خویشتن داری، نظم و ترتیب، کفایت، تمایل به پیشرفت و محتاط بودن مشخصه های عامل وظیفه شناسی هستند [۱۵].

ویژگی های شخصیتی نیز در ارتباط با قلدری سایبری تجزیه و تحلیل شده است [۱۶]. مطالعات نشان داده است قربانیان در صفات توافق پذیری (برای مثال، حساسیت درباره دیگران) گشودگی به تجربه (برای مثال، علایق مختلف فرهنگی، خلاقیت و تخیل، بی ثباتی عاطفی) و روان رنجور خویی نمرات بیشتری کسب کرده اند. همچنین در برون گرایی (جامعه پذیری، اشتیاق، ابراز وجود و اعتماد به نفس) نمرات کمتری کسب کرده اند [۱۷]. همچنین، قلدرها با سطح پایین تری از توافق پذیری و وظیفه شناسی (برای مثال، نظم، دقت و انجام تعهدات) و سطح بالاتری از روان رنجوری مشخص شده اند؛ بنابراین، ویژگی های شخصیتی به عنوان عوامل توضیحی برای رفتارهای قربانی و پرخاشگری مزاحمت های اینترنتی نقش عمده ای دارند.

تحقیقات نشان داده است که یکی از دلایل دیگر قلدری سایبری پایین بودن هوش هیجانی است [۱۸]. هوش هیجانی به عنوان یک فرایند اطلاعاتی هیجانی که شامل درک درست هیجانات خود و دیگران بیان درست هیجان و نظم سازگارانه هیجان در جهت افزایش مطلوبیت زندگی است توصیف شده است. به عبارت دیگر هوش هیجانی که تأثیر معناداری بر سلامت روابط و کار و عملکرد تحصیلی افراد دارد تحت عنوان توانایی شناسایی، ابراز، درک و مدیریت و استفاده از هیجانات تعریف شده است. همچنین هوش هیجانی در نوجوانان و بزرگسالان در ارتباط با حل مسائل و بسیاری از متغیرهای روان شناختی دیگر، مدنظر بسیاری از محققان می باشد [۱۹، ۲۰].

بر اساس نتایج یک پژوهش تحریک خانواده (تعارض با والدین و احساس ناخشنودی از خانواده) با قلدری سایبری رابطه دارد و در این میان هوش هیجانی فرد با تأثیر گرفتن از میزان ناامیدی می تواند بر روی قلدری سایبری فرد نوجوانان تأثیرگذار باشد [۲۱]. همچنین نشان داده شده است افرادی که سطح پایین تری از هوش هیجانی را دارا هستند، در محیط آنلاین نسبت به افراد دیگر قلدری می کنند و تأثیرات منفی بر سلامت و عملکرد آنان می گذارند [۲۲]. افزون بر این نشان داده شده است که مشارکت نوجوانان در رفتارهای پرخاشگرانه و قلدرانه سایبری با میزان ظرفیت کمتری در تنظیم هیجانات و سطح پایین تری از هوش هیجانی همراه است که این نشان می دهد ضعف در هوش هیجانی نوجوانان می تواند آنان را به سوی قلدری و پرخاشگری سایبری سوق دهد [۲۳].

با توجه مطالعات ذکر شده و خلا پژوهش در زمینه مقایسه ویژگی های ۵ گانه شخصیت و هوش هیجانی دانش آموزان با و بدون تجربه قلدری مجازی، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا بین ویژگی های ۵ گانه شخصیت و هوش هیجانی دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بوده و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند تفاوت وجود دارد؟

روش

روش پژوهش حاضر، علی-مقایسه ای از نوع مقطعی بود. جامعه آماری شامل دانش آموزان دبیرستانی برخوردار از قلدری مجازی و دانش آموزان دبیرستانی غیربرخوردار از قلدری مجازی منطقه ۲ شهر تهران (به تعداد ۸۱۸۱ نفر) بود که از میان آنها ۱۰۰

¹shyness

²vulnerability

³aggression

⁴violence

⁵emotional instability

⁶sensitivity and irritability

نفر به صورت در دسترس از بین دانش‌آموزان دبیرستانی منطقه ۲ شهر تهران انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. به منظور انتخاب دانش‌آموزان با تجربه قلدری مجازی ابتدا پرسشنامه تجربه قلدری قربانی سایبری در بین آنها اجرا شد و آنهایی که دارای نمرات بالا در پرسشنامه کسب کردند انتخاب شدند. همچنین برای گروه مقایسه نیز ۵۰ نفر که دارای نمرات پایین بودند به روش همتاسازی از لحاظ سن و مقطع تحصیلی انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده به شرح زیر بود.

پرسشنامه سایبری تجربه قلدری (CBVEQ): این پرسشنامه توسط آنتیادو و همکاران [۲۴] به منظور بررسی تجربه قلدری سایبری یا قربانی سایبری در بین نوجوانان طراحی و اعتبارسنجی شده است. شیوه نمره گذاری این پرسشنامه به صورت طیف لیکرتی ۵ درجه ای است (۱- هرگز، ۲- یک یا دو بار، ۳- بعضی اوقات، ۴- اکثر مواقع، ۵- هر روز). این پرسشنامه دارای دو عامل ۱- عامل قربانی سایبری ۲- عامل قلدری سایبری است و هر عامل دارای ۱۲ سؤال است. همچنین این پرسشنامه رفتار قلدری و قربانی سایبری را از بعد مستقیم و غیر مستقیم می‌سنجد نتیجه پژوهش آنتیادو و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد که این پرسشنامه از روایی و پایایی مناسبی برخوردار است (ضریب آلفای کرونباخ برای عامل قلدری سایبری ۰/۸۹ و برای عامل قربانی سایبری ۰/۸۰). بشرپور و زردی گیگلو [۲۵] در پژوهش خود ضریب آلفای کرونباخ برای عامل قلدری سایبری قربانی سایبری و برای کل مقیاس به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۸ و ۰/۷۹ به دست آوردند. شاخص های تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که این مدل از برازش مناسبی برخوردار است.

پرسشنامه پنج عاملی شخصیت (NEO-FFI): این پرسشنامه توسط مک کری و کاستا، در اصل برای جمعیت بهنجار تهیه شده و در طی ربع قرن گذشته بیشترین استفاده در کار بست های پژوهشی و بالینی داشته است. نسخه اصلی آن در سال ۱۹۸۵ و نسخه کنونی آن در سال ۱۹۹۲ به چاپ رسید [۲۶]. این پرسشنامه ۵ عامل اصلی شخصیت و ۶ خصوصیت در هر عامل را اندازه می‌گیرد. فرم کوتاه این پرسشنامه که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است، یک پرسشنامه ۶۰ سؤالی است و برای ارزیابی ۵ عامل اصلی شخصیت به کار می‌رود؛ و در این پرسشنامه برای هر عامل ۱۲ سوال وجود دارد. پاسخننامه این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرتی تنظیم شده است. در کل آزمودنی در هر مقیاس نمره‌ای از صفر تا ۴۸ کسب می‌کند [۲۷]. در خصوص اعتبار NEO-FFI، نتایج چندین مطالعه حاکی از آن است که زیر مقیاس های NEO-FFI، همسانی درونی خوبی دارند. به عنوان مثال کاستا و مک کرا (۱۹۹۲) ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۶۸ (برای موافق بودن) تا ۰/۸۶ (برای روان رنجوری) گزارش کرده‌اند. پرسشنامه شخصیتی NEO-FFI، در ایران توسط گروسی (۱۳۷۷) هنجاریابی شده است. اعتبار این پرسشنامه با استفاده از روش آزمون-آزمون مجدد در مورد ۲۰۸ نفر از دانشجویان آمریکایی به فاصله سه ماه به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ به ترتیب برای عوامل روان رنجورخویی، برون گرایی، گشودگی، خوشایندی و وظیفه شناسی به دست آمده است [۲۷]. یک مطالعه طولانی ۶ ساله روی مقیاس های روان آزرده‌گی خویی، برون گرایی و باز بودن نسبت به تجربه، ضریب های اعتبار ۰/۶۸ تا ۰/۸۳ را در گزارش های شخصی و نیز در گزارش های زوج ها نشان داده است. ضریب اعتبار دو عامل سازگاری و با وجدانی به فاصله دو سال به ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۶۳ بوده است [۲۶]. در پژوهش آتش روز [۲۸] با استفاده از روش همسانی درونی، ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ۵ صفت روان رنجور خویی، برون گرایی، گشودگی، وظیفه شناسی و خوشایندی به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۵۵، ۰/۲۷، ۰/۳۸ و ۰/۷۷ به دست آمد.

پرسشنامه هوش هیجانی شات: این مقیاس توسط شات و همکاران (۱۹۸۸) براساس مدل هوش هیجانی مایر و سالوی (۱۹۹۷) ساخته شده است و دارای ۳۳ سوال می باشد که شامل سه مولفه تنظیم هیجان (۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۳، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۱)، ارزیابی و بیان هیجان (۳، ۴، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۲، ۲۵، ۲۹، ۳۲، ۳۳) * و کاربرد هیجانی (۱، ۲، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۲، ۲۱، ۲۴، ۲۸) * می‌سنجد. مقیاس این پرسشنامه پنج ارزشی بوده و از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ درجه بندی شده که پاسخ دهنده باید یکی از آنها را انتخاب نماید. البته این شیوه نمره گذاری در سوالات شماره ۵، ۲۸ و ۳۳ معکوس می‌شود. مطالعه این مقیاس در میان نوجوانان پایایی ۰/۸۴ برای هوش هیجانی کل و برای خرده مقیاس ها به ترتیب: ارزیابی و ابراز هیجان، ۰/۷۶ تنظیم و مدیریت هیجان، ۰/۶۶ و بهره برداری از هیجان ۰/۵۵ را نشان می دهد [۲۹]. در مطالعه ای که بر روی نوجوانان کانادایی انجام شد، به منظور بررسی روایی و پایایی هوش هیجانی شوت ۳۵۴ نفر (۲۳۵ نفر زن و ۱۱۹ نفر مرد

با میانگین سنی ۲۱/۴) انتخاب شدند و همبستگی مقیاس هوش هیجانی شوت با مقیاس روان نژندی ۰/۳۷، برونگرایی ۰/۵۱، بازبودن ۰/۲۷، سازندگی ۰/۱۸، وظیفه شناسی ۰/۳۸، و مستعد افسردگی ۰/۳۸ و پایایی آزمون ۰/۸۹ گزارش شد [۳۰]. در ساختار فارسی این مقیاس، آلفای کرونباخ آن در مورد یک نمونه ی ۱۳۵ نفری از دانش جویان ۰/۸۸ به دست آمد که نشانگر همسانی درونی خوب آزمون است. ضریب همبستگی بین نمره های ۴۲ نفر از این نمونه، در دو نوبت با فاصله ی دو هفته ۰/۸۳ به دست آمد که نشانه ی پایایی باز آزمایی رضایت بخش مقیاس است [۳۱]. خسروجاوید، همبستگی نمرات هوش هیجانی شات را با افسردگی ۰/۳۳، اضطراب ۰/۲۵- و آلکسی تایمیا گزارش نمود. همچنین پایایی آزمون را با استفاده از آلفای کرونباخ در هوش هیجانی کل ۰/۸۱، تنظیم هیجان ۰/۷۸، ارزیابی و ابراز هیجان ۰/۶۷ و بهره برداری از هیجان ۰/۵۰ گزارش نمود [۳۰]. در پژوهش جواهری کامل (۱۳۸۷) نیز ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس هوش هیجانی ۰/۷۸ و برای زیر مقیاس های تنظیم هیجان ۰/۷۹، ارزیابی و ابراز هیجان ۰/۷۵ و بهره برداری هیجان ۰/۶۴ بدست آمد.

یافته ها

قبل از بررسی و آزمون داده ها، آنچه که باید در نظر گرفته شود، مباحث مربوط به رعایت کردن و بررسی کردن مفروضه های آماری است. از جمله پیش فرض هایی که در آزمون t مستقل و تحلیل واریانس چند متغیره مانوا منظور می گردد، فرض نرمال بودن توزیع با استفاده از آزمون (کولموگروف - اسمیرنوف)^۱ یا (K-S) است. این بررسی روی متغیرهای پژوهش انجام شد.

جدول شماره ۱: آزمون فرض نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیر	گروه	(K-S)	سطح معنی داری
روان رنجوری	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۰۸۵	۰/۲۰۰
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۵	۰/۰۹۴
برون گرایی	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۰۹۲	۰/۲۰۰
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۳	۰/۱۲۵
گشودگی	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۶	۰/۰۷۶
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۰۹۵	۰/۲۰۰
خوشایندی	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۰۹۶	۰/۲۰۰
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۴	۰/۱۱۵
وظیفه شناسی	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۷	۰/۰۷۴
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۰۹۲	۰/۲۰۰
هوش هیجانی	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۹	۰/۰۷۴
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۱۲۱	۰/۰۵۹
تنظیم هیجان	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۰۹۵	۰/۲۰۰
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۱۰۱	۰/۲۰۰
بیان هیجان	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۱۰۴	۰/۲۰۰
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۰۹۳	۰/۲۰۰
کاربرد هیجان	برخوردار از تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۸	۰/۰۷۴
	بدون تجربه قلدری مجازی	۰/۱۱۴	۰/۱۱۵

^۱Kolmogorov -Smirnov Test

از آنجا که سطح معنی داری به دست آمده در آزمون (K-S)، در اکثر متغیرهای پژوهش به تفکیک گروه، بیش از مقدار ملاک ۰/۰۵ می باشد، در نتیجه می توان گفت که توزیع متغیرهای مورد بررسی در نمونه آماری داری توزیع نرمال می باشد.

جهت تجزیه و تحلیل داده های مربوط به تفاوت بین دو گروه دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودن و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند از لحاظ ویژگیهای ۵ گانه شخصیت، از روش تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) بهره گرفته شد. قبل از به کارگیری این آزمون مفروضه های این آزمون به وسیله آزمون باکس، لامبدای ویلکز و آزمون لون مورد بررسی قرار گرفت. به همین منظور برای بررسی پیش فرض همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس ویژگیهای ۵ گانه شخصیت در گروه های مورد پژوهش نیز از آزمون باکس استفاده شد.

جدول شماره ۲: نتایج آزمون ام باکس ویژگی های ۵ گانه شخصیت

معنی داری	F	BOX S M
۰/۱۷۴	۱/۳۳۰	۲۱/۱۰۳

مقدار سطح معناداری ($p > 0.05$) می باشد که گویای آن است شرط همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس به خوبی رعایت شده است ($F = 1.330$ و $P > 0.05$).

جدول شماره ۳: نتایج آزمون لامبدای ویلکز در تحلیل واریانس چند متغیره ویژگیهای ۵ گانه شخصیت

آزمون	ارزش	F	درجه آزادی خطا	درجه آزادی اثر	سطح معنی داری	مجذور ایتا
لامبدای ویلکز	۰/۵۴۹	۱۰/۱۶۷	۹۴	۵	۰/۰۰۱	۰/۳۵۱

نتایج آزمون لامبدای ویلکز نشان می دهد که بین دو گروه حداقل در یکی از ویژگیهای ۵ گانه شخصیت تفاوت معنادار وجود دارد ($F_{(94,5)} = 10.167$ و $P < 0.01$).

جدول شماره ۴: نتایج آزمون لون پیش فرض برابری واریانس های ویژگی های ۵ گانه شخصیت

متغیرها	F	df	df	سطح معنی داری
روان رنجوری	۱/۸۲۰	۱	۹۸	۰/۱۸۰
برون گرایی	۰/۹۶۹	۱	۹۸	۰/۳۲۷
گشودگی	۲/۶۳۱	۱	۹۸	۰/۱۰۸
خوشایندی	۰/۷۳۰	۱	۹۸	۰/۳۹۵
وظیفه شناسی	۰/۲۹۷	۱	۹۸	۰/۵۷۸

جدول فوق گویای آن است که واریانس های ویژگیهای ۵ گانه شخصیت در دو گروه با هم برابر بوده و با یکدیگر تفاوت معنی داری ندارند، که این یافته، پایایی نتایج بعدی را نشان می دهد.

جدول شماره ۵: نتایج تحلیل واریانس چند متغیره اثرات گروه بر ویژگی های ۵ گانه شخصیت

منابع	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	معنی داری	مجذور ایتا
روان رنجوری	۲۶۸۳/۲۴۰	۱	۲۶۸۳/۲۴۰	۳۵/۳۵۸	۰/۰۰۱	۰/۲۶۵	
گروه	۱۱۰۸/۸۹۰	۱	۱۱۰۸/۸۹۰	۱۷/۹۴۱	۰/۰۰۱	۰/۱۵۵	

۰/۱۷۴	۰/۰۰۱	۲۰/۶۰۷	۱۵۶۰/۲۵۰	۱	۱۵۶۰/۲۵۰	گشودگی
۰/۲۱۳	۰/۰۰۱	۲۶/۵۷۱	۲۱۴۳/۶۹۰	۱	۲۱۴۳/۶۹۰	خوشایندی
۰/۱۶۷	۰/۰۰۱	۱۹/۶۷۶	۷۴۳۶/۲۵۰	۱	۷۴۳۶/۲۵۰	وظیفه شناسی
-	-	-	۷۵/۸۸۷	۹۸	۷۴۳۶/۹۲۰	روان رنجوری
-	-	-	۶۱/۸۰۸	۹۸	۶۰۵۷/۲۲۰	برون گرایی
-	-	-	۷۵/۷۱۴	۹۸	۷۴۱۹/۹۴۰	گشودگی
-	-	-	۸۰/۶۷۸	۹۸	۷۹۰۶/۴۲۰	خوشایندی
-	-	-	۷۵/۳۳۳	۹۸	۷۳۸۲/۶۶۰	وظیفه شناسی

بین دو گروه دانش‌آموزان دبیرستانی برخوردار و غیربرخوردار از تجربه قلدری مجازی، در مولفه روان رنجوری ($F_{(1,98)} = 35/358$ و $P < 0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره روان رنجوری گروه دانش‌آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری بالاتر از دانش‌آموزان غیربرخوردار از تجربه قلدری مجازی است. متغیر گروه ۲۶/۵ درصد واریانس روان رنجوری را تبیین می‌کند. بین دو گروه دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش‌آموزان دبیرستانی که از تجربه قلدری مجازی برخوردار بودند، در مولفه برون گرایی ($F_{(1,98)} = 17/941$ و $P < 0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره برون گرایی گروه دانش‌آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری پایین تر از دانش‌آموزان غیر برخوردار از تجربه قلدری مجازی است. متغیر گروه ۱۵/۵ درصد واریانس برون گرایی را تبیین می‌کند. بین دو گروه دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش‌آموزان دبیرستانی که از تجربه قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه گشودگی ($F_{(1,98)} = 20/607$ و $P < 0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره گشودگی گروه دانش‌آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری پایین تر از دانش‌آموزان غیر برخوردار از تجربه قلدری مجازی است. متغیر گروه ۱۷/۴ درصد واریانس گشودگی را تبیین می‌کند. بین دو گروه دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش‌آموزان دبیرستانی که از تجربه قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه خوشایندی ($F_{(1,98)} = 26/571$ و $P < 0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره خوشایندی گروه دانش‌آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری پایین تر از دانش‌آموزان غیر برخوردار از تجربه قلدری مجازی است. متغیر گروه ۲۱/۳ درصد واریانس خوشایندی را تبیین می‌کند. بین دو گروه دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش‌آموزان دبیرستانی که از تجربه قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه وظیفه شناسی ($F_{(1,98)} = 19/676$ و $P < 0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره وظیفه شناسی گروه دانش‌آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری پایین تر از دانش‌آموزان غیر برخوردار از تجربه قلدری مجازی است. متغیر گروه ۱۶/۷ درصد واریانس وظیفه شناسی را تبیین می‌کند.

جهت مقایسه هوش هیجانی دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودن و دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند از آزمون t برای گروه های مستقل استفاده شد.

جدول شماره ۶: آزمون t مقایسه هوش هیجانی دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش‌آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند

آزمون t جهت بررسی میانگین	آزمون لون جهت بررسی واریانس
---------------------------	-----------------------------

اختلاف انحراف استاندارد	اختلاف میانگین	سطح معناداری (دوطرفه)	درجه آزادی	t	سطح معنی داری	F	
۴/۰۶	-۲۴/۹۲	۰/۰۰۱	۹۸	-۶/۱۲۸	۰/۰۶۳	۳/۵۲۷	مفروضه برابری واریانس
۴/۰۶	-۲۴/۹۲	۰/۰۰۱	۹۴/۷۵۱	-۶/۱۲۸			مفروضه نابرابری واریانس

در آزمون لون مقدار $P > 0.05$ است مشخص می شود که واریانس میانگین های گروه های مطالعه، برابر است. در نتیجه از مقادیر مربوط به مفروضه ی برابری واریانس ها استفاده می گردد. چون قدر مطلق مقدار t محاسبه شده (۶/۱۲۸) با درجه آزادی ۹۸ و سطح معناداری $p < 0.01$ از مقدار t جدول (۲/۶۵۸) بزرگتر است. بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت بین میانگین رد می شود و با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه می گیریم که بین میانگین های عامل هوش هیجانی در گروه های فوق الذکر تفاوت معنادار وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج نشان داد بین دو گروه دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه روان رنجوری تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره روان رنجوری گروه دانش آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری بالاتر از دانش آموزان غیربرخوردار از تجربه قلدری مجازی است. بین دو گروه دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند، در مولفه برون گرایی، گشودگی و خوشایندی و وظیفه شناسی تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره برون گرایی، گشودگی و خوشایندی و وظیفه شناسی گروه دانش آموزان برخوردار از تجربه قلدری مجازی به طور معناداری پایین تر از دانش آموزان غیربرخوردار از تجربه قلدری مجازی است. پژوهش [۳۳، ۳۲] نشان داد روان نژندی باعث افزایش قلدری سایبری می شوند؛ در حالی که سایر ویژگی ها همچون انعطاف پذیری، باوجدان بودن و دلپذیر بودن همچنان تأثیر منفی دارند، ابراهیمی بجدنی و بنی سی [۳۴] نشان داد که بین ویژگی های شخصیتی با قلدری سایبری رابطه معنی داری وجود دارد. آهنگر قربانی و همکاران [۳۵] به این نتیجه رسیده اند که صفات سه گانه تاریک شخصیت با آزارگری سایبری رابطه دارد. لی و همکاران [۳۶] نشان دادند که شخصیت با انواع قلدری رابطه دارد. ناستی و همکاران [۳۷] حاکی از آنکه شخصیت با قلدری رابطه دارد و گشودگی، وظیفه شناسی و موافق بودن رابطه معکوس با قلدری دارند. این نتایج با نتایج پژوهش حاضر همسو بود.

در تبیین یافته مذکور می توان گفت شخصیت پیش بین قدرتمند بسیاری از رفتارها و رویدادهای مهم زندگی است. رویکردهای طول عمری نسبت به مطالعه شخصیت و برون دادهای مهم زندگی به طور گسترده مورد استفاده قرار می گیرد و به ما در فهم رویدادهای مرتبط با شخصیت فرد کمک می کند [۳۸]. افراد روان رنجور خو شناخت غیر سازشی دارند که احتمال گرایش آنها را به قلدری در فضای مجازی افزایش می دهد. روان رنجورخواها اشخاص واکنشی هستند که هیجان های منفی بیشتری نسبت به دیگران تجربه می کنند. این اشخاص به هرگونه محرکی واکنش نشان می دهند در مجموع تجربه عواطف منفی چون ترس و غم، دستپاچگی، عصبانیت، کمرویی، احساس گناه و نفرت از ویژگی های افراد روان رنجور خو است. آنها درجه انطباق ضعیف تری با دیگران دارند و از نظر عاطفی بی ثبات هستند، آنها از گمنامی در فضای مجازی بهره می برند و اضطراب و تنش های زندگی خود را از طریق قلدری سایبری تعدیل می کنند. افراد روان رنجور خو به دلیل عدم توانایی جهت درگیر شدن با چالش ها و مشکلات به صورت کارآمد و فعال، گرایش و وابستگی بیشتری به اینترنت پیدا می کنند و چالش ها و مشکلات خود را به شکل قلدری سایبری نشان می دهند. از سوی دیگر روان رنجور خوبی شامل احساس های منفی مانند عصبانیت، ناراحتی، دستپاچگی، باورهای نامعقول و غیر واقع بینانه کنترل بسیار کم تکانه ها در مقابل نیازها، احساس ناامنی، تنیدگی، اضطراب، افسردگی، خصومت و آسیب پذیری است؛ بنابراین این احتمال وجود دارد که افراد روان آزاده در مقایسه با

افراد عادی، توانایی کمتری برای برقراری رابطه مستقیم داشته باشند و بیشتر ترجیح دهند به طور غیر مستقیم و از طریق اینترنت به رابطه با دیگران بپردازند؛ همچنین آنها توانایی پایینی برای مقابله با چالش های زندگی روزمره دارند و برای فرار از مشکلات و فراموشی و دوری از آنها خود را بیشتر با اینترنت سرگرم کنند [۳۹] و قلدری و رفتارهایی را که در زندگی عادی روزمره نمی توانند انجام دهند در فضای مجازی انجام دهند.

افراد برون گرا دارای رفتاری گرم و دوستانه مردم دوست جسور فعال در جستجوی تهییج و دارای هیجان های مثبت اند [۳۹]. این افراد اعتماد به نفس بالایی دارند و از مراد مستقیم با دیگران لذت می برند و دیگران را دوست دارند، این ویژگی ها سبب می شود کمتر به قلدری سایبری گرایش داشته باشند. گشودگی نسبت به تجربه میزان علاقه افراد به تازگی و کسب تجربه های جدید را نشان می دهد. چنین افرادی معمولاً فرورفتن در لاک خود و وابستگی به ابزارهایی چون اینترنت را دوست ندارند. افراد دارای ویژگی گشودگی با قدرت تخیل کنجکاوی زیادی که نسبت به امور دارند بیشتر ترجیح می دهد به جای سرگرمی با اینترنت با تجربیات واقعی درگیر باشند. افراد با درجه بالای گشودگی آن قدر درگیر کسب تجربه های جدید هستند و مدام برای خود موقعیتهای یادگیری فراهم می آورند و از آن لذت می برند و دوست دارند این لذت را با دیگران نیز سهیم شوند که جایی برای قلدری به ویژه قلدری سایبری برای آنها باقی نمی ماند. مراقبت، نوع دوستی و مهربانی از خصوصیات افراد سازگار و با ویژگی شخصیتی مقبولیت است که در مقابل خصومت و اختلاف با دیگران و خودمحوری قرار دارد. افراد فاقد ویژگی مقبولیت از حمایت اجتماعی محروم اند و فشار روانی بیشتری را نیز تحمل می کنند و برای جبران این فشارهای روانی به قلدری گرایش دارند و از آنجایی که قلدری سایبری ضربه کمتری به آنها می زند و کمتر واکنش منفی دیگران را به دنبال دارد به قلدری سایبری می پردازند. وظیفه شناسی نیز با خود نظم دهی تلاش برای پیشرفت سعی در رسیدن به هدف و شایستگی تعریف می شود. بنابراین ثبات فرد در وظیفه شناسی و مسؤولیت خود باعث می شود بیشتر بر روی اهداف خود متمرکز باشد [۴۰]. منطقی است که چنین شخصی گرایشی به قلدری سایبری نداشته باشد. زیرا قلدری سایبری وقت مفید وی را ضایع می کند و فرصت بالندگی را از وی سلب می کند.

همچنین نتایج نشان داد بین میانگین های عامل هوش هیجانی در گروه های دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار بودند و دانش آموزان دبیرستانی که از قلدری مجازی برخوردار نبودند تفاوت معنادار وجود دارد. این نتایج با نتایج پژوهش های [۳۴، ۳۷] که نشان دادند بین هوش هیجانی و قلدری سایبری رابطه وجود دارد، همسو می باشد.

در تبیین یافته مذکور می توان گفت افرادی که از توانایی بالای هوش هیجانی برخوردار هستند، از طریق دستکاری ویژگی های شناختی و رفتاری موجب ارتقای قدرت ابراز هیجان در خود می شوند. توانایی هوش هیجانی به افراد این امکان را می دهد که چگونه روابط میان فردی معناداری داشته باشند بتوانند با دیگران به درستی و بدون مشکل ارتباط برقرار کنند و توانایی های خود را ارزیابی کنند و این پدیده ای کاملاً مرتبط با ابراز هیجان صحیح آنها است. همچنین هوش هیجانی نوعی فراتوانایی است که مشخص می کند چگونه بتوانیم از سایر مهارت های خود از جمله ضریب هوشی به بهترین وجه استفاده کنیم. فردی که از توانایی بالایی در هوش هیجانی برخوردار هستند قادر خواهد بود شناخت احساسات خویش و دیگران را بهبود بخشیده و خودکارآمدی کنترل هیجانات و تنظیم هیجان را در خود افزایش داده و توانایی اداره مطلوب خلق و خو و افزایش توان حل مسئله و بهره برداری از هیجانات را در خود داشته باشد [۴۱]. منطقی است چنین شخصی قلدری سایبری سطح پایین تری داشته باشد.

علاوه بر آن بسیاری از قلدران سایبری اقدامات خود را بدون داشتن احساس آزارنده نیابتی و بدون ارزیابی تأثیر منفی هیجانی بر قربانیان انجام می دهند و آنها توانایی به اشتراک گذاشتن دیگران در حالت هیجانی را ندارند. چندین مطالعه نشان داده است که همدلی عاطفی مرتکبان به قلدری پایین تر از همسالانی است که قلدر نیستند [۴۲]. نوجوانان برخوردار از مشکلات برون سازی از جمله قلدری و اختلال سلوک در مقایسه با نوجوانان عادی یا برخوردار از مشکلات درون سازی، سطوح پایین تری از تنظیم و خودآگاهی هیجانی را از خود نشان می دهند. آنها همچنین زمانی که به تجلیات چهرها می نگرند بازشناسی هیجانی ضعیفی دارند [۴۳]. به عقیده پژوهشگران، نوجوانانی که در موقعیت های تنیدگی از روش سرکوب هیجانی به میزان

بیشتری برای تنظیم هیجان های خود استفاده می کنند، از نظر شیوه های ابراز هیجان شدت تکانه آنها برای ابراز هیجان ضعیف بوده و در ابراز سازگاران هیجان های منفی چون خشم و خصومت ناتوان هستند، لذا بیشتر مرتکب پرخاشگری و زیر شاخه های آن از قبیل قلدری می شوند [۴۴]. از سوی دیگر تعدادی از مطالعات نشان داده اند که افراد قلدر کمتر به سرکوبی هیجان های خود اقدام می کنند به ویژه هیجان های منفی؛ اما آنها هیجان های مثبت مانند همدلی را با شدت کمتری ابراز می کنند. همچنین شدت تکانه برای اعمال هیجانی در آنها بالا بوده و هیجان های منفی خود را با شدت بیشتری ابراز می کنند این حالت می تواند با ایجاد احساس ترس و تهدید در دیگران و به ویژه قربانیان قلدری، آنها را برای همیشه هدف قلدری این افراد قرار دهد [۴۵].

این پژوهش نیز مانند هر پژوهش دیگری دارای محدودیت هایی بود. متغیرهای ناخواسته و مزاحم مانند سبک های فرزندپروری، شرایط فرهنگی و اقتصادی که قابل کنترل نبودند، از محدودیت های پژوهش حاضر بود. پیشنهاد می شود با افزایش شناخت و آگاهی معلمان و عوامل مدرسه از پیامدهای پدیده قلدری سایبری که مدارس و آموزشگاه ها درصدد فعالیتهای پیشگیرانه و درمانی برای کاهش این رفتارها و اثرات آن هستند، تلاش شود. همچنین پیشنهاد می شود از یافته های این پژوهش در جهت تدوین برنامه ها و مداخله های آموزشی درمانگری در سازمان های ذی ربط جهت طراحی مداخلاتی به بهبود قلدری سایبری دانش آموزان استفاده شود و مشاوران خانواده و روانشناسان بالینی می توانند بر این اساس از نتایج این پژوهش استفاده کنند.

منابع و مراجع

۱. Priest, N., King, T., Bécaries, L., & Kavanagh, A. M. (2016). Bullying Victimization and Racial Discrimination among Australian Children. *American Journal of Public Health*, 106(10), 1882-1884.
۲. بیرامی م و علایی، پ (۱۳۹۲). قلدری در مدارس راهنمایی دخترانه نقش شیوه های فرزند پروری و ادراک از محیط عاطفی خانواده. *مجله روان شناسی مدرسه*، ۳۱۳، (۷). ۵۶-۳۸.
۳. صفری، خ (۱۳۹۳). تأثیر به کارگیری آموزش مهارتهای زندگی توسط معلمان بر کنترل رفتار زور گویی دانش آموزان پایه پنجم و ششم مدارس ابتدایی شهرستان میناب، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور.
۴. DeCamp, W. & Newby, B. (2015). The Victim-Offender Overlap Among Bullying Victims. *From Bullied to Deviant: Youth Violence and Juvenile Justice*, 13(1), 3-17.
۵. Smith PK, López-Castro L, Robinson S, Görzig A. (2019). Consistency of gender differences in bullying in cross-cultural surveys. *Aggression and Violent Behavior*.;45(1):33-40
۶. درویش پیشه، ک؛ صابری، ه و بشردوست، س (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش کنترل قلدری بر قلدری دانش آموزان دختر، نشریه مدیریت ارتقای سلامت، ۱۰(۴)، ۲۵-۳۶.
۷. Yurtal, F. & Artut, K. (2010). An investigation of school violence through Turkish children. *Interpersonal Violence*, 25(1), 50-62.
۸. Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221
۹. Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137
۱۰. Alvarez-Rivera, L. L., & Fox, K. A. (2010). Institutional attachments and selfcontrol: Understanding deviance among Hispanic adolescents, *Journal of Criminal Justice*, 666-674.

۱۱. Kim, M., Clark, S. L., Donnellan, M. B., & Burt, S. A. (2020). A multi-method investigation of the personality correlates of digital aggression. *Journal of Research in Personality*, 85, 103923
۱۲. Pabón-Carrasco, M., Ramirez-Baena, L., Jiménez-Picón, N., Ponce Blandón, J. A., MartínezMontilla, J. M., & Martos-García, R. (2020). Influence of personality traits and its interaction with the phenomenon of bullying: multi-centre descriptive study. *International journal of environmental research and public health*, 17(1), 172.
۱۳. شادمان فر، ن؛ سپاه منصور، م و هومن، ح (۱۳۹۲). رابطه ویژگی های شخصیتی و مدیریت زمان با سبک های مقابله با بحران دانشجویان. *تحقیقات روانشناختی*، ۱۹(۹)، ۱۳۵-۱۲۷.
۱۴. Cook, D. B., Casillas, A., Robbins, S. B., & Dougherty, M. (2015). Goal continuity and the big five as predictors of older adult marital adjustment. *J Pers Individ Dif.*; 38(3): 519-531.
۱۵. Hirsh, J., & Peterson, J. (2018). Predicting creativity and academic success with a "fake-proof" measure of the big five. *J Res Pers*; 42: 1323-1333
۱۶. Van Geel, M., Goemans, A., Toprak, F. & Vedder, P. (2017). Which personality traits are related to traditional bullying and cyberbullying? A study with the Big Five, Dark Triad and sadism. *Personality and individual differences*, 106, 231-235.
۱۷. Rodríguez-Enríquez, M., Bennasar-Veny, M., Leiva, A., Garaigordobil, M. & Yañez, A.M. (2019). Cybervictimization among secondary students: social networking time, personality traits and parental education. *BMC public health*, 19(1), 1-7.
۱۸. Quintana - Orts C, Rey L, Neto F. (2020). *Are Loneliness and Emotional Intelligence Important Factors for Adolescents? Understanding the Influence of Bullying and Cyberbullying Victimization on Suicidal Ideation*. *Psychosocial Intervention*.
۱۹. زارع، ف و نامداریپور، ف (۱۳۹۹) اثربخشی آموزش تئوری انتخاب بر هوش هیجانی دختران نوجوان، *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۸ (۱) ۴۷-۴۰.
۲۰. براتی، ا؛ ابراهیمی، م و زنگنه، ف (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی آموزش مربیگری گشتالتی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد بر هوش هیجانی و خودکارآمدی، *تحقیقات علوم رفتاری*. ۱۸ (۴): ۴۷۰-۴۸۰
۲۱. Bai Q, Bai S, Huang Y, Hsueh F -H, Wang P. (2020). Family incivility and cyberbullying in adolescence: A moderated mediation model. *Computers in Human Behavior*; 110:106315.
۲۲. Chamizo -Nieto MT, Rey L, Pellitteri J. (2020). Gratitude and emotional intelligence as protective factors against cyber -aggression: analysis of a mediation model. *International journal of environmental research and public health*; 17(12):4475.
۲۳. Segura L, Estévez JF, Estévez E. (2020). Empathy and emotional intelligence in adolescent cyberaggressors and cybervictims. *International journal of environmental research and public health*; 17(13):4681.
۲۴. Antoniadou, N., Kokkinos, C.M., & Markos, A. (2016). Development, construct validation and measurement invariance of the Greek cyber-bullying/victimization experiences questionnaire (CBVEQ-G). *Computers in Human Behavior*, 65, 380-390.
۲۵. بشرپور، س و زردی گیگلو، ب (۱۳۹۸). خصوصیات روان سنجی مقیاس تجربه قلدری-قربانی سایبری در دانش آموزان. *روانشناسی مدرسه*، ۸، ۱ (۲۹)، ۵۷-۴۳.
۲۶. گروهی فرشی، م (۱۳۸۰). رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت (کاربرد تحلیل عامل در مطالعات شخصیت). چاپ اول، تبریز: نشر جامعه پژوه.
۲۷. فتحی آشتیانی، ع (۱۳۸۹). *آزمون های روان شناختی: ارزشیابی شخصیت و سلامت روان*. چاپ دوم، تهران: انتشارات بعثت.

۲۸. آتش روز، ب (۱۳۸۶). پیش بینی پیشرفت تحصیلی از طریق دلبستگی و صفات پنج گانه شخصیتی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
۲۹. Ciarrochi, J.P., Deans, F., & Anderson, S. (2000). Emotional Intelligence Moderrates the relationship between stress and mental health. *Journal of personality and individual differences*. 32, 197-209.
۳۰. جواهری کامل، ع. (۱۳۸۷). بررسی ارتباط هوش هیجانی و سبک های دلبستگی در دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت معلم.
۳۱. بشارت، م. ع. (۱۳۸۴). اعتباریابی مقیاس هوش هیجانی. *مجله علوم روان شناختی*، ۲: ۱۰-۲۲.
۳۲. طلائی، م؛ شریفی، س و کدخدایی، م (۱۴۰۱). تأثیر همدلی قومی-فرهنگی بر قلدری سایبری، نقش تعدیلگر ویژگی های شخصیتی در دختران متوسطه دوم شهر اصفهان. *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۹(۱)، ۱۹۱-۲۱۸.
۳۳. طلائی، م و شریفی، س (۱۴۰۰). نقش تعدیلگری ویژگی های شخصیتی در رابطه همدلی قومی فرهنگی و قلدری سایبری. *پژوهش های علوم شناختی و رفتاری*، ۱۱(۲)، ۴۳-۶۰.
۳۴. ابراهیمی بجدنی، ف و بنی سی، پ (۱۳۹۹). پیش بینی قلدری سایبری بر اساس ویژگی های شخصیتی، هوش هیجانی و هوش معنوی در نوجوانان. *پیشرفت های نوین در علوم رفتاری*، ۵(۴۷)، ۳۴-۲۴.
۳۵. آهنگر قربانی، ز؛ عطادخت، ا؛ معزز، ر و سپهری نسب، ز (۱۳۹۸). نقش میانجی تکانشگری در رابطه صفات سه گانه تاریک شخصیت با آزارگری سایبری: مطالعه ای میان دانشجویان. *فصلنامه پژوهش های نوین روانشناختی*، ۱۴(۵۴)، ۱-۲۱.
۳۶. Li., J., Sha, S., Luo, W., Zhou, W., Dong, Y & Zhang, S. (2023). Prevalence and associated factors of bullying victimization among Chinese high school students in Shandong, China. *Journal of Affective Disorders*, 323, 15, 667-674.
۳۷. Nasti, C., Intra, S. M, Brighi, P. A. (2023). The relationship between personality and bullying among primary school children: the mediation role of trait emotion intelligence and empathy. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 23, 100359.
۳۸. عطادخت، ا؛ زردی گیگلو، ب و لاله، ح (۱۳۹۷). خصوصیات روانسنجی پرسشنامه پنج عامل شخصیت برای کودکان فرم کوتاه. *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، ۱۴(۴۸)، ۱۲۶-۱۰۳.
۳۹. رستمی، چ؛ اردلان، آ؛ احمدیان، ح و مهدی آبادی، م (۱۳۹۵). بررسی اعتیاد به اینترنت بر اساس پنج عامل شخصیتی در دانشجویان دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی کردستان. *مجله علوم پزشکی زانکو*، ۱(۱)، ۷۳-۹۵.
۴۰. بهادری خسروشاهی، ج و هاشمی نصرت آباد، ت (۱۳۹۰). رابطه سبک های دلبستگی راهبردهای مقابله ای و سلامت روانی با اعتیاد به اینترنت. *فصلنامه علمی و پژوهشی روانشناسی تحولی*، ۳۰(۱۸)، ۱۷۷-۱۸۸.
۴۱. نریمانی، م؛ عیوضی، ن و ابوالقاسمی، ع (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش هوش هیجانی در پیشگیری از گرایش دانش آموزان به سوء استفاده از مواد. *اعتیاد پژوهی*، ۹(۱۹)، ۱۳-۸.
۴۲. Jolliffe D, Farrington DP. (2011). Is low empathy related to bullying after controlling for individual and social background variables? *J Adolesc*; 34(1):59-71.
۴۳. McCrorie P, Mitchell R, Macdonald L, Jones A, Coombes E, Schipperijn J, et al. (2020). The relationship between living in urban and rural areas of Scotland and children's physical activity and sedentary levels: A country-wide cross-sectional analysis. *BMC Public Health*;20(1):1-11.
۴۴. Garcia-Sancho, E., Salguero, P, J, M. and Fernandez-Berrocal, P. (2015). Relationship between emotional intelligence and aggression: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 21 (2), 584,591.

۴۰. Lomas, J., Downey, L. and Stough, C. (2014). Victim and bully behavior: Examining the role of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 60 (6): 21-28